

Я. В. Верменич

Дніпрові пороги

ДНІПРОВІ ПОРОГИ – порожиста ділянка [Дніпра](#), затоплена після збудування 1932 [Дніпрогесу](#). Простяглися від поселення Лоцманська Кам'янка (нині в межах Дніпропетровська) до Запоріжжя на відстані 90 км, де Дніпро різко звужувався до 300–800 м, а біля Кічкас (нині в межах Запоріжжя) – до 175 м. Крім 9-ти гол. порогів-гряд (Кодац., Сурський, Лохан., Дзвонец., Ненаситець (Ревучий), Вовниз., Будило, Лишний, Вільний (Гадючий), над поверхнею Дніпра здіймалося понад 60 скель (заборів); pobl. них налічувалося бл. 60 о-вів. Ненаситець, найбільший поріг, простягався на 2 км; водні маси тут падали 12-ма потоками з вис. 5 м. Загалом перепади на порожистій частині Дніпра становили 33,5 м, а швидкість течії сягала 6 м/сек. Перші відомості про пороги містяться у давньогрец. творах, зокрема про походи аргонавтів. Згадка про пороги є у працях Геродота. За часів Київ. Русі через Д. п. проходив шлях «із варяг у греки». Назви 7-ми порогів наведено у творі візант. імператора Костянтина VII Багрянородного «Про управління імперією», де подано їхні «роські» та «слов'янські» назви (перші етимологізують з давньоскандинав. мов, другі – сх.-слов'ян. походження). Пobl. Ненаситця 972 загинув у битві з печенігами київ. князь Святослав Ігорович. Пробиті Дніпром «кам'яні гори» згадують в «Слові о полку Ігоревім». У порожистій частині Дніпра в 16 ст. виникла перша Запороз. Січ. 1635 за рішенням польс. короля Владислава IV Ваза поряд із першим Д. п. (Кодацьким) була споруджена фортеця Кодак, pobl. якої виникло поселення дніпров. лоцманів. Під час інтенсив. колонізації колиш. земель Вольностей Війська Запорозького низового цар. уряд Росії від 1785 намагався поліпшити умови судноплавства Дніпром. Роботи вели з перервами до 1807, але становище не покращилось. 1826 вивчено місцевість та складено план заходів для пробиття каналу. 1833 зроблена перша спроба – на Старокодац. порозі, а 1843–54 на всіх порогах уздовж лівого берега викопано канали й підірвано найбільш небезпечні скелі. Втім, канали виявилися надто вузькими й мілкими, тому невеликі судна продовжували ходити козац. шляхом – природ. прогалинами вздовж скель правого берега. Плавати пароплавами було неможливо, веслові й вітрил. судна, керовані лоцманами, проходили пороги лише під час повеней. Корпорація дніпров. лоцманів мала статус самоуправ. одиниці, приписаної до Міністерства шляхів сполучення. На поч. 20 ст. проекти встановлення прямого сполучення між Балт. та Чорним морями потребували вирішення питання судноплавства через Д. п. Перші проекти шлюзування

з'явилися 1905, у 1918–19 проектом шлюзів займалася УАН. За планом ГОЕЛРО в р-ні Д. п. 1927 було розпочато будівництво Дніпрогесу. Після спорудження греблі утворено [Дніпровське водосховище](#). До того, як води Дніпра затопили ці площі, тут працювала [Дніпрогесівська \(Дніпробудівська\) археологічна експедиція](#) 1927–32. Нині на цій тер. існують геол. заказник [Дніпровські пороги](#) та «Хортиця» *Національний заповідник*.

Рекомендована література

1. Яворницький Д. І. Дніпрові пороги: Геогр.-істор. нарис. Дн., 1989;
2. Мицик Ю. А. Козачий край: Нариси з історії Дніпропетровщини 15–18 ст. Дн., 1997;
3. Омельченко Г. М. Спогади лоцмана порогів Дніпрових. Дн., 1998;
4. Омельченко Г. М. Дніпрові лицарі. Дн., 2000.

Бібліографічний опис:

Дніпрові пороги / Я. В. Верменич// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-22188>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).